

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՈՒՄԱՅ

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՈՒՄԱՅ ԸՆԴԱԸԹ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ 1867

ԹԻՒ 812

ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ ՏԵՄԱԹԻՒՆ

ԶՄԻՌՈՒՄԱՅ 19 ՕԳՈՍՏՈՍ

Ինչպէս յայտնի է, աշխարհիս ամեն կողմանէ եւրոպականներ յաղորդուած էին Փարիզի տիեզերական Բնութագրական հասարակութեան Բնութագրական հասարակութեան լիակատար ընթացքով յիշեալ երեսփոխանները իրենց մեկնելու ժամանակը շնորհակալութեան և բարեմաղթութեան ուղիւ մի մատուցին Վարդէոյ կայսեր, որ խիստ խաղաղասիրական կերպիւ պատասխանեց Բնութագրական հասարակութեան և Զարկ համարեցին թարգմանել և մեր ընթերցողաց աչաց ներքէ դնել:

«Վարդ» որ աշխարհիս ամեն կողմը գտնուող ազգայ մտածութիւնը և աշխատութիւնը կրենք իրարանցիկ, դուք ժամանակ մի մեր մէջ և մեր հասարակաց կեանքովը ապրեցաք ու կարող եղաք համոզուել թէ ամեն քաղաքակրթեալ ազգերը ևս քան զես կը ջանան միասնաբար և մէկ գերդաստան կազմել: Այսչափ դանդաղ մտայ գործակցութեան և բոլոր ժողովուրդոց օգտից մի առօրեայ լուսնային շուրջ թէ պիտի ծնանի համաշխարհային լուսնային, որ մեծապէս հարկաւոր է մարդկութեան յառաջդիմութեանը:

«Զնորհակալ եմ ձեզ, Տեառք, ձեր բարեմաղթական խօսքերուն համար զորս կեզղէք ինձ վրան կայսրուհեայն և իմ որդեայն. սրտնք մանակից կը լինի իմ երախտագիտութեան վրան ձեզնց ձերոց, իմ համակրութեան վրան ամենայն ձերոց և իմ բազմանալ վրան խաղաղութեան աշխարհիս»:

Կայսերական ատենախօսութեան այս մասը յառաջ բերելով շատ լրագիրներ կաշխատին համոզելու զհասարակութիւնը թէ մտաւոր պատերազմ մը երկիւղե անհիմն է, վտանգի Վարդէոյ Երրորդ կը փախաքի որ աշխարհիս խաղաղութիւնը հաստատուն անայ: Ստորոգ է որ Վարդէոյ վեհափառութիւնը խաղաղութիւն կուզէ, բայց միապաշտ յառաջմանէ իմաց տուած է թէ, «երբոր պատուի ու հայրենեաց վերաբերեալ խնդիր մի ծագի, ազգային զղացումը պատրաստ է միշտ մեծ զորութեամբ շարժուի»:

Գծադրաբար պատուի ու հայրենեաց վերաբերեալ խնդիրներ պակաս չեն. որոց մէջ կը բնականաբար ծանր խնդիր ամենէն զլիաւորն է և առ հասարակ անկարելի կը կարծուի որ առանց պատերազմի լըննայ: Բնութիւնն օրըստօրէ մեծնալու վերայ է. հիւսիսային գերմանական դաշնակցութեան տէրութիւնն, ներքէ կը գտնուին. և եթէ հարաւային Վերմանիոյ տէրութիւններն ալ հիւսիսային դաշնակցութեան մէջ մտնելու ըլլան, ինչպէս որ ըստ ամենայն երեւմանց պիտի պարտաւորին մտնելու. յայնժամ Բնութիւնն իւր հրամանաց ներքէ պիտի ունենայ 40 միլիոնի չափ ժողովրդոց զինուորական զօրութիւնը. որ կը հաւասարի և գուցէ կաշինայ Վարդէոյ զօրաբանակին թիւէն: Ըրդ՝ իրաց այս կացութիւնը ըստ պատուաբար մի կը համարուի Վարդէոյ համար, և անոր պատուին կը գալի. վասնզի իւր ազգային գերակայութիւնը անհետ պիտի ըլլայ գերմանական ազգային զօրութեան առջէ. որուն զլուս եղած է Բնութիւնն անհաւարար Վարդէոյ կայսրը իւր ամենայն զօրութեամբ և օգնութեամբ դաշնակցացը՝ զորս կը ջանայ ձեռք բերելու, պիտի աշխատի օրպէսզի հարաւային Վերմանիոյ տէրութիւնները չմիաւորուին հիւսիսային դաշնակցութեանը հետ:

Եւ այս նպատակը ձեռք բերելու համար՝ պատերազմէն ի զատ ինչ ուրիշ ճար կրնայ ըլլալ: Այս օրուան հոգը Բնութիւնն որ յանուն բոլոր Վերմանիոյ կը լսուի և կը գործէ, չուզեր ամենէն թոյլ տալ Վարդէոյ՝ որ Վերմանիոյ գործոցը միջամուկ ըլլայ:

այս երկու զօրութիւնները մեծ զրկութեամբ և բարկութեամբ կը լսուին օտարին միջամտութեանը վրայ զոր անպատուութիւն կը համարին գերման. ազգին:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս կացութիւնը շատ դժուար է վտանգաւոր է թէ Վարդէոյ և թէ Բնութիւնը համար: Եւ այս պատճառաւ է որ զինուորական պատրաստութիւնները անընդհատ կը շարունակուին յիշեալ երկու տէրութեանց մէջ, և ազգու բանախօսութիւններ ու վեհապետական խորհրդակցութիւններ կը լինին պաշտպանողական և յաշտակողական դաշնակցութիւններ հաստատուելու:

Բնութիւնն Բնութիւնը բնական դաշնակցից է մանաւանդ քաղաքական այժման պարագայից մէջ, իսկ Վարդէոյ կայսրը Վարդէոյն մէջ, ուր երկու օրմնաց, բաւական ժամանակ ունեցաւ իրարանցիկութեամբ կայսեր հետ խորհրդակցելու: Այս խորհրդոցն նպատակը ուրիշ բան չկրնար ըլլալ բայց միայն Բնութիւնը դաշնակցութիւնը խնդրել ի դիպումի պատերազմի մը ի մէջ Վարդէոյ և Բնութիւնը: Բայց վէճնայի օրողութիւնը ըստ մեծի մասին՝ Բնութիւնը օղակցը փաստակար կը համարին այսպիսի դաշնակցութիւն մի: Ինչեւ ժամաբաղաքին Բնութիւնը լրագիրը կըսէ թէ, «ամենէն մեծ բարեբարութիւնը՝ զոր Վարդէոյն կրնայ ընել Բնութիւնը, հանգիստ թողուն է զայն և պատահարներու մէջ չզգիլ զնա, որպէս զի կարող ըլլայ խաղաղութեան բարեբար վայելելու»: Վէճնայի ուրիշ լրագիր մը ևս կըսէ, «Վարդէոյն լրագիրը քաջ կը ջանայ Բնութիւնը քաղաքային և գաղտնային կացութիւնը՝ հետեւաբար չկրնար յուսալ թէ մեր տէրութիւնը կարող ըլլայ քաղաքական մեծ զործոյ մը ձեռք զարնել միաբանութեամբ Վարդէոյ: Ստորոգ է որ, երբ մեզի դէմ սպառնալիք մը տեսնուելու ըլլայ մեր զօրութեան հանգամանքը մէջ, երբ մեր կենացը ընթացքին դէմ յարձակելու ըլլան, կը պարտաւորուինք մեր բոլոր զօրութիւնները ժողովել և մարտնչել միշտ ցլեային կաթիլ արեան մարդ: Բայց այսպիսի վտանգ մի չսպառնար մեզ այժմ: Բնութիւնն կարող է փարատել զայն, եթէ կրնայ հեռի կենալ այն բանէն որ իրեն համար ամենէն վտանգաւոր է, այսինքն հրաժարուի ազատ գործողութեան և միջամտութիւն վտանգալից օտար քաղաքականութեան»:

Այս գրածներէն և կը տեսնուի, թէ Վարդէոյն կայսրը պիտի չյաջողի Բնութիւնը դաշնակցութիւնը ձեռք բերելու: Այսինքն՝ ինչպէս վերը ըսինք՝ Բնութիւնն Բնութիւնը բնական դաշնակցից է և այս հոգը դաշնակցութեամբ Բնութիւնն պիտի աշխատի իւր փառասիրական նպատակները ի գործ դնելու:

Վեհաստատուն թէ Բնութիւնը կառավարութիւնը ցանկալով Բնութիւնը հետ ունեցած իւր յարաբերութիւնները բարեկամական հիմանց վերայ հաստատել, յայտարարութիւն մի յաղարկած է մօտէրս վէճնայի դաշնակցին ի մասին հիւսիսային Վեհակցի գործոց: Այս յայտարարութեամբ Բնութիւնն կը ըմբռնուի, թէ ի մէջ օտար տէրութեանց Բնութիւնն միայն իւրաւունք ունի յիշեալ դժուարութեան գործոց կարգադրութեանը վրայօք խորհրդակցիլ ըլլալ Բնութիւնը հետ: Սոսիւ տը Վիլհելմը: որուն նպատակը այս գործոց միջամտութեանէն հեռացնել է Վարդէոյն, շատ յորդորեւ է, կըսեն, վէճնայի դաշնակց յիշեալ խնդրոյն կարգադրութեանը նկատմամբ, յառաջ բերելով թէ անոր մէջ կը կրնան օգուտ ունի Բնութիւնն. այն է գերմանական և ազգային օգուտը:

Փարիզի Վեհակցի-Վեհակցի օրագիրը կը ծանուցանէ թէ չեւտայի թագաւորը նորէն յիշեալ մայրաքաղաքը պիտի երթայ: Վարդէոյ վեհափառութեան այս ճանապարհորդութեան պատճառը՝ ըստ աստիճան Վեհակցի-Վեհակցի օրագրոյն մեծ տէրութիւններէն է:

Բաշխաւորութիւն խնդրել է իւր թագաւորական դահլիճ համար. որուն վտանգը հետեւեալ կերպիւ յառաջ կը բերէ յիշեալ լրագիրը:

«Այս երիտասարդ վեհապետը կը վախնայ թէ իւր վերադարձին յիշեալ մեծ սիրով պիտի չընդունուի իւր հայրական երէն. վասնզի Զննատանի մէջ կը յուսային թէ Բնութիւնը տէրութեան չեւտայի նոր թագուհեայն մատուցած զրամական օժիտը հեռապարակական շնորհածոց պիտի գործածուէր: Բայց այս օժիտը՝ որ միայն տարեկան մէկ միլիոն ֆրանք եկամուտ է, բոլորովին անբաւական պիտի ըլլայ առաջարկուած շնորհածոց և այս բանին համար լրագիր մէջ հասարակաց գեղեցիկութիւնը աւելնալով, Վեհակցի թագաւորին օրինաւոր երկիւղի պատճառ տուած է: Վերջապէս չեւտայի թագաւորը կը փախաքի որ մեծ տէրութիւնները իւր թագը եւ Բաշխաւորութեան իրեն»:

Վեհակցի-Վեհակցի լրագրին այս ամեն գրածները հիմնաւոր չեն երեւիր մեզ: Վեհակցի շատ հաւանական է որ լրագիր բնակիչները մեծ սիրով չընդունին իրենց թագաւորը, բայց անոր պատճառը նոր թագուհեայն օժիտին նուազութիւնը պիտի չըլլայ ամենէն, այլ իրենց անկախութեանց ի դեմս ելլելով, որովհետեւ հեւեհակցի կը յուսային թէ Վեհակցի թագաւորը իւր ազգականութեամբ ընդ մեծ տէրութիւնն, շուտով պիտի յաջողի համոզել զանոնք, որ միաբանութեամբ վճռեն Վեհակցի-Վեհակցի Վերմանիոյ ընդ չեւտայի, նմանապէս այս երկու սահմանաց ընդարձակումը:

Այսու ամենայնիւ, երկու թիւները ապացոյցին թէ քաղաքական խնդրոց մէջ վեհապետաց ազգականութիւնը արժէք մը չունի, որուն վերայ հեւեհակցի հիմնած էին իրենց երեւակայական դարգացումը:

Վեհաւատալի չէ նաև Վեհակցի թագաւորին մեծ տէրութիւններէն երաշխաւորութիւն մի խնդրելու իւր թագին նկատմամբ. որ անշուշտ վտանգի մէջ պիտի գտնուի, եթէ հեւեհակցի ժողովուրդեան բուռն եռանդէն ընդ քառ ձեռնութիւն ձեռք զարնէ անհասար պատերազմի մը ընդդէմ իւր հոգը գրացուց: Վարձեալ դուցէ իւր թագը կորուսանելու վտանգի մէջ պիտի անկանի, եթէ դէմ դնելու ուզէ ազգային պատերազմական անխոհեմ բերմանը: Այս գծուար կացութիւնը միայն կրնայ օրինաւոր երկիւղի պատճառ տալ Վեհակցի թագաւորին. որ անձամբ տեղեկ եղաւ և իմացաւ թէ թագաւորական ամբողջութիւնը՝ որ ապահովուած է մեծ տէրութիւններէն, չկրնար ամենափոքր միտ մի կրել առանց Զննատանի հաւասարակցութիւնը կործանելու. որով աշխարհիս լրագրահանուր խաղաղութիւնը պիտի աւերուի:

Յետագայ յօդուածը՝ զոր գաղղիներէն լրագրէ մը թարգմանեցինք, Բնութիւնը չսկայաքայլ յառաջակցութիւնը և իւր փառասիր ընթացից յաջողութիւնը կապացուցանէ:

Վեհակցի դարուն սկիզբէն ի վեր Բնութիւնը յառաջադիմութիւնները հաստատուն եղան միշտ: Եւ մին 1700 հազիւ թէ մի միլիոն ժողովուրդ ունէր: Մինչ Բնութիւնը իւր մահուան ժամանակը՝ այսինքն 1786ին, այս ժողովուրդեան թիւը չորս միլիոնի կը հասնէր: Եւ մին 1815, տասներկու միլիոնի հասաւ և 1863ին՝ պատերազմէն յառաջ, Բնութիւնը ժողովուրդեան թիւը տասներկու միլիոնի էր, և պատերազմէն ետեւ քսաներկու միլիոնի հասաւ. իսկ այսօրուան օրս հարաւային Վերմանիոյ հետ հաստատուած յարձակողական և պաշտպանողական դաշնակցութեանց օգնութեամբ և շնորհիւ Զննատանի կոչուած մաքսական միութեան գրութեանը՝ կատարելապէս իւր հրամանաց ներքէ կը գտնուին զինուորական զօրութիւնները քառասուն միլիոն ժողովուրդոց:

Բրուսիոյ միապետութիւնը այս յաջողութիւնները զիպտածով մը ձեռք բերած չէ, այլ խորին կենցաղագիտութեամբ մը, որուն նպատակը երբեք չփոխուեցաւ և որ միշտ օգնութիւն կը դնէր ազգային մեծ դործունէութեան մը ։ Այս որ ձիւնի պնդակ մըն էր՝ եղաւ ահագին հիւս մը ձեան (ամալան) , որ իւր անցքին դէմ գնող ամեն բանը ընդ քարշ կը տանի և կը սպառնայ ևս քան զիս ստուարանալու ։ Եթէ Աւստրիան անհոգ նստելու ըլլայ , իւր վիճակը կը փոխուի հրապարակաւ իւր պիտի երթնէր և մասը՝ միաւորական ձգողութեան հրապարակաւ իւր պիտի երթնէր և մասը՝ միաւորական ձգողութեան հրապարակաւ իւր պիտի երթնէր ։

Մասնաւորութիւնը սեպտեմբեր 27ին Վազդիոյ Նիւրնբերգի քաղաքէն ընդ մէկ ատենականութեամբ կատարելապէս յայտնեց չեղանկութիւններուն հարստութեան (տիւնսութի) փառասէր ձգողութիւնը և անոր պործոցը հաստատուն առաջնորդ եղող սկզբունքը ։ Նիւրնբերգի յիշեալ մեծարգոյ անդամը միջամտիչ յառաջ բերաւ այս հարստութեան պատմութեան ամեն անակնկալ արկածները թէ՛ իւր ձախորդութեան և թէ՛ իւր յաջողութեան մէջ և դժուարութիւն չունեցաւ ապացուցանելու թէ այս տէրութեան այս մասն մեծութիւնը՝ բաղդին անցաւոր նպատակի արդիւնքն է , այլ երեք պերագոյն յատկութեանց պատճառն է զորս կատարեալ կերպիւ ունի ։ Այս յատկութիւններէն առաջինը՝ յարատե փառասիրութիւնն է , որուն օրինակը շատ քիչ կը գտնուի երկրորդ՝ կատարելութեան նշանաւորողի մը , երրորդ՝ զինուորական ոգի մը՝ կրթութեամբ և ուսմամբ մեծապէս զարգացեալ ։ 1813ին պատահած երեւելի դէպքերը կանխաւ ծանուցին թէ մեծնալու և տիրապետելու այս կիրքէն ինչ անկարգութիւն կրնան ծագիլ ։

«Ազգութիւնը , կըսէ մասնաւոր Տիւրքիս , ցոյց առաւ զհանձարը և զձախորտ ձգողութիւնը Բրուսիոյ ։ Բոլոր տէրութեանց մէջ ինքը ամենէն անյաջող եղաւ ։ Ուստի իրեն տալ տուաւ թաղաւորութիւններ ։ Վէսթֆալիայի տէրութիւնը , դքսութիւններ , իշխանութիւններ և այս տէրութիւնը՝ որ 1700ին մէկ միլիոն բնակիչ ունէր , 12 միլիոն ունեցաւ յայտնաւ ։

«Զինուորական կարգադրութիւնը այնպէս էր , որ այս 12 միլիոն ժողովուրդը Բրուսիան ունեցաւ այնպիսի բազմութիւն զօրաբանակ մի , որ Վազդիոյ զինուորական դրութեամբ՝ 30 միլիոն բնակիչ պէտք էր ունենալ ։ Այս ժամանակէ ի վեր նոր յառաջագիմութիւններ ըրաւ և թէպէտ իւր ունեցած երկիրը շատ չընդարձակեցաւ , բայց ժողովուրդը հետզհետէ մեծապէս զարգանալով՝ 1864ին անոր թիւը 19 միլիոնի հասաւ , և իւր դրութեամբը Բրուսիան այնպիսի զինուորական մեծ զօրութիւն մի ունեցաւ , որ հազիւ թէ 50 կամ 60 միլիոնէ բաղկացեալ ազգ մի կրնայ ունենալ ։

Մասնաւորութիւնը այստեղ 1864ին պատահած դէպքերը և 1866ին յաջողութիւնները յառաջ բերելէ ետեւ , այսպէս կը շարունակէ ։

«Բրուսիան փութացաւ ուրեմն դաշնակցութիւն մի կամ լաւ ևս է ըսել հիւսիսային գերմանական ճգնաժամ կայսրութիւն մի կազմելու , և կը յիշէք ինչ որ կըսէր Բրուսիոյ թագաւորը գերմանական բարլամէնթին բացուելու առթիւ ։ «Հանգիստ թագաւորութիւնը կառնում և այսինչ կամային չեղիլը կառնում ։» Եւ այս կերպիւ ազգաց իրաւունքը անհետ կը ըլլար ։

«Իսկ անձինք որ կըսեն , թէ Բրուսիան այսքան երկիրներ և այսքան ժողովուրդ ձեռք ձգելէ ետեւ՝ դո՛ւ պիտի ըլլայ և հանդարդ պիտի նստի ։ Այսպէս մտածելու՝ հաւատալէ թէ մէկը որ կըսէր թուով խաղալը , որ կը խաղայ և կը շահի , պիտի դադարի ըսելով՝ այսչափ բաւական է ալ չեմ խաղար ։

«Վուցե՛ որոշիչ ժամանակ մի պիտի հասնի , յոգում մեծ տէրութիւնները՝ ապաղային վտանգը փառասիրութեան համար , պիտի միաբանին պարտաւորելու համար զԲրուսիոյ տէրութիւնը , որ համաժողովական սահմաններէ դուրս չեղէ ։

Օգոստոսի 1-ին մեծագոր Սլուսիան Եւրոպայէն իւր մայրաքաղաքը վերադառնալուն , բարեհաճեցաւ մարդասիրական յայտարարութիւն մի յուղարկել բարձրագոյն Սեփականութիւնին ։ Այս յայտարարութիւնը՝ որ լեցուն է առատագոյն վեհ զգացումներով , մեր ընթերցողաց առջև կը դնեմք ըստ թարգմանութեան Մարկ Լրագրոյն ։

«Միայն անգամ ուղեւորութեանս միջոցին Եւրոպայի վեհագոյններէն և մեծ ազգերէն ընդունած բարեկամութեան և համակրութեան նշաններս չեմ կրնար երբէք մոռնալ ։ Ուստի իմ տէրութեանս մայրաքաղաքը դարձած ատենս կը խափարիմ որ իմ զգայած հանգիստը հպատակներու ծանուցանելով՝ զանոնք ալ այն հանգիստն ամենակից ընեմ ։ Տէրութեանս բարեգաւառութիւնն ու անդորրոյթիւնը և ամեն կարգի ժողովրդոց բարեկեցութեան ամեն մասամբ զարգացումն իմ գերագոյն և սիրելի պարտքս ըլլալն արդէն յայտնի է ։ Բայց արտիմ գոհութիւնն առաւել ևս կա՛նք՝ երբ կը տեսնեմ որ իմ բոլոր հպատակներս , ինչպէս նաև այն հզոր կառավարութիւններն ու ազգերը՝ որոց ասպնջականութիւնը վաղէն , արդարութեամբ կը ծանչին իմ բարեկամ զխաղաղութիւններս ։

«Վեհագոյն մը համար առաւել մեծ վարձատրութիւն չկրնար ըլլալ քան թէ տեսնել որ իւր հպատակները սիրով և անձնուրոյթեամբ կը պատասխանեն իր երկրին անդորրութեան և բարգաւաճութեան համար ըրած ջանք ։ Ուստի այս անգամ իմ ամեն կարգի ժողովուրդներէն ընդունած սիրոյ և հաւատարմութեան ցոյցերս խիստ քաղցր և թանկագին են ինձ համար ։ Վեհ շահեր պատշաճեցուց և ամենուն բարեկեցութեան ալ հակառակ պարտոց զգացումն տալ ընդունելութեան մէջ նոր գործիւն մը զգեցաւ և սրբազան պարտաւորութեան մը իրականացաւ առաւ ։

«Հետեւեալ , իմ խնամքս պիտի նուիրուի , ինչպէս որ միշտ նուիրուած է , այն տարերայն աճմանը որը պիտի տրութեանց զօրութեան միջոցներն են , այն է՝ հասարակոց դաստիարակութեան յոռաճիւնութիւնը , ուղիներու և ճանապարհներու շինութիւնը , ցամաքային և ծովային զօրութեանց բարձր կարգադրութիւնը և տէրութեան վարկին աճումը ։ Իմ հաստատուն կանգնային է որ բոլոր նախարարներս ու պաշտօնակներս , իւրաքանչիւրն իր պարտաւորութեան սահմանաց մէջ , այս առարկաներն յարգեն անհրաժեշտ չեղող զիւրեմն ։

«Կը խափարիմ նաև որ իմ պետութեանս մայրաքաղաքը վերադարձաւ առթիւ իմ ամեն կարգի հպատակներու ցոյց տուած անկեղծ հաւատարմութեան նշաններէն և մեր հիւրերն եղող օտար հպատակաց յայտնած համակրութեանց վզուցած հանգիստն ամենուն ալ ծանուցելով ։

ԱՐՇԱՆՈՑ

Երբեք 610 թուոյն մէջ Բաբելոնի Կալդայի և Հանապարեան գիշերօթիկ դպրոցին հիմնադրութեանը վրայօք խօսելով , սխալի և մոռացում մի եղած է , զորս կը փութամք ուղղելու ։ Վսե . Կուպար փաշան ոչ թէ 2000 լիւս , որպէս սխալմամբ գրած եմք , այլ 3600 անգղիական լիւս յաւելցուց հանգուցեալ Հասնադարեան Կարապետ վարդապետին կապալ թող տուած 1000 լիւսին չափ գումարին վերայ ։ Բայց յայտնենք մոռացանք յիշատակելու նշանաւորութիւն , թէ Կուպար վսեմութիւնը անցեալները Կ . Պօլէս գտնուած ժամանակը հաճեցաւ ազգասիրաբար Խասթիղի մէջ դեղեցիկ ու ընդարձակ տուն մի 1600 լիւս սթէրէլին դնով ծախու առնելու ի պէտս Կուպարեան և Հասնադարեան սանուց , որոնք արդէն փոխադրուած են յիշեալ պատուական օթիկանը՝ որ աւելորդ գիրք ու մեծ պարտեզ ունի ։

Կոստանդնուպոլսոյ Հայ լրագրիւնները կը հաստատեն , թէ հանգուցեալ հաստեան Պօղոս—Պէլին լծակից վսեմաշուք Բեմպէ տիկինը՝ որուն առ Լստուած փոխիլը ցաւալի սրտիւ ծանուցինք մեր նախնեցեաց թուոյն մէջ , իւր մեռնելու ժամանակը՝ բանիւ բերանոյ , ազգային հիւանդանոցին և անոր որբանոցին նուիրել է Բեմպէ մէջ Տեղիւ փողոցը ունեցած իւր երկու քարուկի մեծ տունները ։

«Նոր մահուանէն անմիջապէս ետքը՝ կը յաւելու ժամանակ հանգէսը , իւր որդիքը իրենց սիրելի մօրը բանիւ կտակն իսկ վաւերական համարելով , իսկոյն և առանց զփականութեան ստորագրեցին

այն պայմանագիրը՝ որ իրենց դրովագութ մօրը կամքը ու բաղձանքը կը պարունակէր ։ Բացակայ գտնուող զաւակաց կամքն ու հաճութիւնը արդէն առնուած կը համարուի , վասնզի այսպիսի բարեգործութիւններու արդէն սովորած են ։

Երկրպագութեան եկող ճանապարհորդներէն կիմանալով , թէ ամենապատիւ տէր Եսայի սրբազան Պատրիարքը՝ ինչպէս մեր նախնեցեաց թիւերով ծանուցած եմք , 2—3 օր Լեւոնտապոլսոյ մեծապատիւ Յակոբեան խաղաղարարային տունը հանգստանալէ ետեւ , Ս . Երեմիայի իրեն համար պատրաստուած բնակարանը գացեր և այնտեղ ազգային բարեպաշտ անձանց այցելութիւնները ընդունել է ։ Կորին Սրբազնութիւնը Վարդապետի պահոց օրերը բարթողի զիւրե անցուցեր է և Յուլիի 23ին յիշեալ տօնակնքութեան օրը Լեւոնտապոլսոյ վերադարձած ըլլալով՝ հանգիստն սուրբ պատարագ մատուցելու ազգու քարոզի տուել է ի վերայ ազգային սիրոյ և ազգային փութեան ։ Լեւոնտապոլսոյ Ս . Պատրիարքը Վահիլէ ևս երթալու միտք ունի եղեր , այս մայրաքաղաքին բնակիչ իւր հոգեւոր որդիքը միութեամբ համար ։

Տակաւին ստուգիւ յայտնի չէ թէ այս սրբազան անձը ինչ պատճառի համար Երկրպագութեան գացած է . միայն թէ ի համբաւոյ կը լսեմք թէ անոր ճանապարհորդութեան նպատակը՝ իւր անհաճախ խնդակցութիւնը մատուցանելէ բարձրաւ փոխադրելին ։ Բարձրագոյն Գոնէն անոր շնորհաւոր մեծամեծ արտօնութեանց բարեպատեհ առթիւն ։

Երանի թէ այս ըլլար բուն պատճառը , և ոչ ուրիշ ո՛ր և է առարկութիւն մի

Լեւոնտապոլսոյ անգղեացի ընդհանուր հիւպատոսը Եւրոպա գտնուելով , անոր փոխանորդը այցելութեան գացեր է տէր Եսայի Ս . Պատրիարքին ։ Որ իւր սովորական ազնիւ քաղաքավարութեամբ ընդունելու մեծարեւ է զնա բազում սիրով ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԵՐԿՐԱՆԻ ԼՈՒՐ ՄԻ

Սեփականութեամբ և ազգասիրական պարծանք կը ծանուցանեմք , թէ Երկրպագութեան բարձրաւ փոխադրելի լեւոնտապոլսոյ փարիզ վերադառնալուն բարեհաճեցաւ յատկապէս այցելութեան երթալով վսեմ . Կուպար փաշային բնակարանը՝ պատուել զԿորին վսեմութիւնը և զվսեմաշուք տիկին Կուպար փաշան ։ Այս այցելութեան ժամանակը Կորին փոխարքայական Բարձրութիւնը՝ որուն վեհ զգացմունքը և արքայական առատաձեռնութիւնը յայտնի է ամենուն , Լեւոնտապոլսոյ մէջ եղած արտաքին գործոց պաշտօնարանին հոյակապ ու մեծապիս պալատը հաճեցաւ ընծայելու վսեմաշուք տիկինը Կուպար փաշային , ի վարձատրութիւն անոր լծակցին՝ վսեմ . Կուպար փաշային քաղաքագիտական մեծ հանձարոյն գործի գործ դրաւ իւր վերջին պաշտօնին մէջ ի Կոստանդնուպոլսոյ ։

Տիկին Կուպար փաշան , որ վսեմա . Երամեան Գեորգ—Պէլին(1) դուստրն է և ամեն կերպ բարեկրթութեամբ , լեզուապիտութեամբ և ազնուական շնորհք զարդարեալ է , անհաճախ խոնարհ յարգանք ու հայկական վսեմ համեմատութեամբ ընկալաւ իւր բարձրաւ վեհագոյն հիւրը . որ իւր շնախաբհիկ մարդասիրութեամբ շնորհաւ վեհագոյն տաղանդաւոր պաշտօնեան (միւնիսթր) և անոր արժանաւոր տիկինը . Եւրոպայէ հասնալով զօրուցելու թէ այս փոխարքայական բարձր այցելութիւնը մեծ պատիւ կը ընէ ոչ միայն Կուպարեան և Երամեան պաշտօնափայլեղ զորքաւորանոց , այլև ընդհանուր ազգիս ։

Լեւոնտապոլսոյ իտալական լրագիրը՝ Լ'Ավվենիլէ տիլաքիթթօ անուն , իւր թուոյն մէջ որ ի 8 Օգոստոսի , հետեւեալ կերպիւ կը հրատարակէ այս պարգևատրութիւնը .

«Եթէ մեր ստացած տեղեկութիւնները ստույգ են , Կորին արքայական Բարձրութիւնը ազնիւ իւր բարձր սիրոյն ապացոյց մի առաւ արաւաքին զօրոց պաշտօնեայ վսեմ . Կուպար փաշային , հաճեցաւ ընծայել անոր վսեմաշուք տիկինը զպալատը տ'Անուսթալի , ուր այժմ հաստատուեալ են արաւաքին գործոց պաշտօնարանը և առաջնապետութեան հոգաբարձութիւնը ։

(1) Յայտնի է քե վսեմ . Գեորգ—Պէլի փոխարքային անդամաւորն է ի Կ . Պօլսոյ ։

